

***Ekonomska i ekohistorija: časopis za
gospodarsku povijest i povijest okoliša,
br. 6, Zagreb – Samobor, 2010,
271 str.***

Prvi broj časopisa *Ekonomska i ekohistorija* pojavio se na javnoj naučnoj sceni 2005. godine, iako je zamišljen još 1999/2000. godine. Njegovu bržu realizaciju omogućio je značajni međunarodni istraživački projekat Zavoda za hrvatsku povijest pod nazivom *Triplex Confinium – hrvatska višegraničja u euromediteranskom kontekstu* uz finansijsku podršku izdavačke kuće *Meridijani* iz Samobora pored Zagreba. Urednici prethodnih brojeva su ugledna imena hrvatske historiografije: Mira Kolar-Dimitrijević, Hrvoje Petrić i Drago Roksandić. Osnovna definicija ekohistorije se može svesti na način da je to naučna disciplina koja na različitim razinama proučava čovjeka u interakciji sa ekosistemima. Časopis je, počevši od drugog broja tematski koncipiran; prvi je posvećen bolestima, drugi ekonomiji i okolišu, treći ljudima i rijekama, četvrti historiji šumskog okoliša, a peti ljudima i lovu. Ova publikacija je posvećena istraživanju prošlosti planinskih/gorskih predjela iz ekohistorijske perspektive i sadrži ukupno 11 radova, 1 bibliografski prilog i 1 *In memoriam*, uz 12 prikaza/recenzija.

Oslanjajući se prvenstveno na suvremene geografske karte Drago Roksandić u radu *Zrinska gora u ranome novom vijeku: kartografske percepcije* (8-26) nastoji da utvrdi kako se ovaj oronim uspio održati i nakon što je plemićka porodica Zrinski napustila ili izgubila svoje posjede u donjem Pounju. Iako se oronim "Zrinska gora" ustalio krajem 18. stoljeća, održavanje ove tradicije na ovom prostoru autor pripisuje hrvatskoj staleškoj kolektivnoj memoriji i narodnim predanjima bez obzira na potonje etno-

konfesionalne razlike. Nazivi sa prisvojnom imenicom *zrinski* odnose se u posjedovnom smislu na grofove Zrinski, ali tek od vremena kada su oni zamijenili stariji naziv Šubići.

Iako je otežavajuću okolnost Marinu Knezoviću u radu *Planine, brda i brežuljci u ranosrednjovjekovnim hrvatskim ispravama* (27-35) predstavljalo njihovo rijetko spominjanje, autor je pomoću stručne literature i suvremenih spoznaja o brdsko-planinskom reljefu hrvatskog priobalja uspio dopuniti postojeću prazninu. Iz izvorne građe primjetno je da se brda, planine i brežuljci ne spominju kao dijelovi posjeda nego kao geografski orijentiri. Stoga autor smatra da neplodnost, a iz toga slijedi neiskoristivost, doprinosi neprivlačnosti zemljišta. Polazeći od postavke da reljef prema brodelovskoj školi *dugog trajanja* zauzima značajno mjesto u razvoju ljudskog društva autor u oskudnosti pisane izvorne građe nastoji rekonstruirati životni ambijent hrvatskog čovjeka druge polovine 11. stoljeća.

Utvrđivanje prirodnih i geografskih odlika Kalničkog gorja na osnovu dostupne dokumentacije iz perioda 16. do 18. stoljeća bio je zadatak Hrvoja Petrića u radu *Hills of Kalnik in Early Modern Age: Contributions to enviromental History* (36-54). Kalničko gorje se nalazi u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske i prostire se u pravcu jugozapad-sjeveroistok. U sklopu ovog rada autor pokušava dati odgovore na pitanja kako je izgledalo kalničko okruženje u ranonovovjekovno doba, i kako su ga ljudi oblikovali, te kakav je povratni prirodni utjecaj bio na populaciju ovog prostora. Autor nastoji istražujući ovu geografsku oblast iznaći modele koji bi se mogli preslikati na izučavanje prošlosti okoliša peripanonskih gorskih prostora.

Detaljnu analizu utjecaja prirodnog okruženja dalmatinskih planina: Velebita, Dinare

i Biokova na vlaško stanovništvo ove oblasti vrši Marko Šarić u radu *Planine i morlački svijet u Dalmaciji: ekohistorijski osvrt* (55-94). Autor se najprije izjašnjava zašto je dao prednost terminu *Morlak* umjesto *Vlah*, nalazeći opravdanost za svoju postavku u regionalnoj konotaciji ove riječi. Opširna analiza ovog rada rezultira sagledavanjem prirodnih, društvenih, ekonomskih te kulturalnih struktura ovih polunomadskih skupina. Posebnu pojavu ovog međuodnosa autor nalazi u oblikovanju katuna kao tipičnog morlačkog/vlaškog životnog staništa. Popunjavanju cjelokupne slike doprinosi istraživanje šireg perioda koje se odnosi na vremenski interval od srednjeg vijeka do 19. stoljeća na osnovu kojeg se najjasnije uočavaju stalna i promjenljiva obilježja vlašskog etničkog elementa na dalmatinskom prostoru.

Rad Slavena Bertoše *Planina Učka i mozaici novovjekovne prošlosti* (95-106) istražuje iz perspektive ekohistorije najvišu planinu Istre, koja je bila dio interesa mnogih historičara tokom historije. Autor se poslužio raznovrsnom izvornom i literarnom građom kako bi uvidio opis Učke u djelima pisaca nastalih tokom prethodnih nekoliko stoljeća. Slijed dugoročnih događaja uslovio je migracijska kretanja koja su za posljedicu imala demografski pad ove oblasti. Drugi važan aspekt ovog članka predstavlja opis ceste iz 1878. godine koja je vodila preko ove prirodne prepreke. Uz sažetak na engleskom jeziku, radu je pridodan i opširniji na talijanskom.

Politička nestabilnost koja se podudarila sa *Napoleonovim ratovima* i hladnijim klimatskim valom, uz već povećani priraštaj evropskog stanovništva imala je za posljedicu pojavu gladi koju iz jedne šire perspektive istražuje Viktorija Košak u radu *Glad u planinama i nizinama u drugoj polovici 18. stoljeća - usporedba nizinskog područja (Donje*

Međimurje) i brdsko-planinskog područja (Potkozarje) (107-123). Nakon što se posvetila prikazom ovog fenomena u historiografiji, autorica je pristupila sagledavanjem pojave gladi u brdskim dijelovima Hrvatske i Bosne tokom naznačenog perioda. Sumirajući sve faktore važne za pojavu gladi na ovom prostoru autorica vidi u odnosu reljefa i tradicionalnog agrarnog sistema u prehrani stanovništva.

Najizrazitija reljefna karakteristika Slovenije su njene planine, a Borut Batagelj u radu *Odkritj gora: Strukturne spremembe v dojemanju gora na slovenskem do začetka 20. stoletja* (124-142) je pokušao sagledati čovjekov proces ovladavanja ovog podneblja. Utvrdivši da se naučnim otkrićima tokom posljednjih nekoliko stoljeća slika o ovim predjelima postepeno mijenjala, od svijeta koji je bio prožet mitovima, legendama i bajkama kojeg su se ljudi bojali autor je pokazao da je s kraja 19. stoljeća došlo vrijeme u kojem je prevladavalo divljenje. Veliku zaslugu u umnožavanju i približavanju savremenijeg pogleda na ovaj prostor imaju brojna slovenska planinska društva koja su počela formirati od sredine istog stoljeća.

Ekonomske mjere koje za rezultat imaju nastanak ustanova za izdavanje novčanih sredstava dio je istraživačkog postupka Mire Kolar-Dimitrijević u radu *Prve kreditne ustanove za pomoć seljaštvu u Hrvatskoj – primjeri sela Drnje i Brdovec (1873.-1883.)* (143-172). Nakon što je ustanovila u kakvom okruženju i u kojim prilikama su se pojavile prve novčane kreditne ustanove, autorica pokazuje utjecaj ovih modernijih sistema ekonomskog poslovanja na primjerima dvaju sela Drnje (blizu Koprivnice) i Brdoveca (u blizini Zagreba). Osnivanje ovih lokalnih *predujmiona* bilo je potpomognuto od strane plemstva i svećenstva s ciljem sprečavanja odlaska populacije sa sela. Rad

ovih zadruga bio je otežan od strane organiziranih ustanova, prije svih banaka. Iz razloga što je brdovečka *predujmiona* već imala odgovarajuću historijsku obradu, autorica je posebnu pažnju posvetila drnanjskoj koja se do sada nije spominjala.

Andrej Studen je u radu *Ko zabolijo nosnice. Razmišljanje o stranišćih in smradu v dolgem 19. stoletju* (173-186) izrazio nastojanje da nam predoči jedan zanemareni aspekt industrijalizacije na primjeru Ljubljane s kraja 19. stoljeća. Taj aspekt se odnosi na smrad koji je bio sastavnim pojmom industrijskog razvoja, bilo da je on dio direktnog proizvođačkog postupka ili dijelom okruženja kakav je taj postupak stvorio. Kao protuteža tome došlo je do pojave higijenskih zavoda, što je za posljedicu imalo da se industrijska proizvodnja posebno ona sa toksičkim materijalima izmjesti van grada, što je i zakonskim odredbama utvrđeno. Sanacija i osavremenjavanje vodovodnih i vodoodvodnih cijevi gradske općine rezultiralo je poboljšanim higijenskim uslovima u gradu.

Prvi dio rada *Struggles over the Eurasian Borderlands and the Origins of the Cold War* (187-201) Alfreda J. Riebera odnosi se na interakciju višenacionalnih carstava: Habsburškog, Ruskog, Osmanskog, Perzijskog i Kineskog između 16. i 20. stoljeća koju autor razmatra kroz savremni geokulturni kontekst. U članku se kao kulminacijom slijedu događaja posvećuje pažnja periodu Hladnog rata koji je poslužio kao baza nastalim graničnim promjenama na teritoriju savremenih euroazijskih zemalja.

Posljednji rad je djelo rano preminulog hrvatskog historičara Tomislava Markusa s naslovom *Velika prekretnica: "Peak Energy" i integracija industrijskih društava* (202-225). Pošto se munjeviti politički, društveni i ekonomski razvoj prethodnih desetljeća teme-

ljio na jeftinim fosilnim gorivima kao što su ugljen, plin i nafta, znači da će pri kraju ere jeftinog izvora energije morati doći do kompletnog zastoja u slučaju da se ne pronađu jednako kvalitetne alternative. Stoga krize nastale u 21. stoljeću (među kojima se nalazi i ona iz 2008. godine) prijete kompletnom urušavanju finansijsko-kreditnog sistema. Temelje te krize autor vidi u primicanju kraju ere jeftinih fosilnih goriva i stalnom produbljivanju ekonomske i društvene krize, što u krajnjem slučaju može značiti demografski i društveni slom nesagledivih razmjera.

Opširnim spiskom relevantne literature koju je dopunio pregledanjem kataloga državnih i lokalnih biblioteka poslužio se Danijel Vojak pri izradi rada *Izbor iz bibliografije radova o gospodarstvu Samobora* (226-233). Autoru je pošlo za rukom da pronađe 115 bibliografskih jedinica vezanih za ekonomsku prošlost Samobora, raspoređenih u dvije grupe: *knjige i članci*.

Pri kraju ovog broja nalazi se i *In memoriam: Tomislav Markus (1969.-2010)* kojeg je napisao Gordan Ravančić. Autor je u sažetom obliku predstavio životopis pokojnog hrvatskog historičara 19. stoljeća koji je svoju naučnu karijeru izgradio u Hrvatskom institutu za povijest. Autor nas je upoznao i sa Markusovim neobjavljenom rukopisnom zaostavštinom koja mnogo svjedoči o njegovoj marljivosti i predanom radu. S obzirom da je Markus veći dio naučne karijere posvetio i međuodnosu biologije i historije, odnosno dubinskim pitanjima ekologije i ekohistorije, autor je na kraju ovog osvrtu dodao i njegovu bibliografiju o ovoj tematici koja uključuje objavljene i neobjavljene radove (njih ukupno 34).

Na samome kraju nalazi se i redovna rubrika *Prikazi knjiga* (237-265) u kojoj se nalaze recenzije slijedećih publikacija: Stephen

J. Pyne, *Vatra. Sažeta povijest*, Prevela Olga Šarić, Prosvjeta, Zagreb, 2010, 217 str. (237-241); Matija Bučar, ur. *Zrinska gora: regionalni park prirode*. Petrinja: Grad Petrinja: Učiteljski fakultet: Matica hrvatska, ogranak; Sisak: Sisačko-moslavačka županija; Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2010, 474 str. (242-243); Norbert Pap, *Hungary in the attraction of the Balkan and the Mediterranean*, Publi-kon Publisher, Pécs, 2010 p. 320 (244-245); Ružica Vuk, *Ludbriška Podravina - gospodarski razvoj kao faktor transformacije*, Meridijani, Grad Ludbreg, Samobor, 2009., 232 str. (245-247); *Album predaka, Zbornik zavičajne povijesti*, Hrvatska udruga nastavnika povijesti i Školska knjiga, 2009, str. 189 (247-249); Ivan T. Berend, *Ekonomska historija Evrope u XX veku*, Arhipelag, Beograd, 2009. (249-251); *Global Environment. A Journal of History and Natural and Social Sciences*, N. 3, 2009. (251-257); Lujo Matutinović, *Ogled o Ilirskim provincijama i Crnoj Gori*, Školska knjiga, Zagreb 2009, 290 str. (257-259); *Podravina, časopis za multidisciplinarna istraživanja*, vol. VIII, br. 15, Koprivnica, Lipanj 2009, str. 268 (259-261); *Podravina, časopis za multidisciplinarna istraživanja*, vol. VIII, br. 16, Koprivnica 2009, 210 str. (262-263); *Geoadria, geografski znanstveni časopis*, Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru, Zadar 1/2010, str. 238 (263-265) i osvrt: *40. Međunarodni kulturno-povijesni simpozij Mogensdorf (Celje, Slovenija, 6.-9. srpnja 2010.)* (266-267).

Od kako je počeo izlaziti, časopis *Ekonomska i ekohistorija* privlačio je svojim interdisciplinarnim pristupom i modelom istraživanja veliku pažnju hrvatske naučne javnosti. S obzirom da je u bosanskohercegovačkoj historiografskoj sceni ovakav pristup nikako ili veoma malo prisutan želimo skrećući pažnju na ovaj kvalitetan časopis

potaknuti i ovaj aspekt sagledavanja prošlosti. Pohvalnim potezom redakcije smatramo i redovno ažuriranje Internet portala na kojem se nalaze svi radovi u PDF izdanju ovog časopisa. "Planina je raznovrsna, po svom reljefu, istoriji, običajima pa čak i po samoj ishrani", su riječi kojima je Fernand Braudel u svojoj naučnoj postavci zaokružio svoja početna razmatranja ekohistorije i historije *dugog trajanja* pri sagledavanju reljefa. Ovu šemu možemo prepoznati i u većini radova ovog broja. Ovu vrstu naučnog pristupa smatramo doprinosom dosadašnjim historiografskim radovima.

NEDIM RABIĆ

Иницијал – Часопис за средњовековне студије, књ. 1, Центар за напредне средњовековне студије, Београд, 2013, 348 стр.

Godina 2011. bila je veoma značajna za profesionalno bavljenje medievalistikom na području Jugoistočne Evrope. Osnivačkom skupštinom, održanom februara 2011. u Beogradu, osnovan je Centar za napredne srednjovekovne studije, čime je izučavanje srednjeg vijeka dobilo novu dimenziju, a stvorene su i pretpostavke za značajnije projekte u budućnosti. Dvije godine nakon osnivanja, Centar je objavio premijerni broj *Иницијала*, prvog časopisa na prostoru Jugoistočne Evrope specijaliziranog isključivo za srednjovekovne studije. Ukupno je 15 autora imalo čast da svoje priloge objave u ovom inauguralnom broju.

Rubriku "Članci i rasprave" otvara rad Une Popović, sa Filozofskog fakulteta u Novom Sadu "Унутрашњи хоризонт сопства св. Августина: окрет ка унутрашњости,